

1919

Kovos fašiu įkūrimas*
Milanas, Šv. Kapo aikštė, 1919 m. kovo 23 d.

Langai žiūri į Šv. Kapo aikštę. Čia susirinko vos šimtas žmonių, visi jie – nieko verti vyrai. Mūsų yra mažai, ir mes mirę.

Jie laukia mano žodžio, bet aš neturiu ko pasakyti.

Kovos laukas tuščias, lyg per poplūdį užtvindytas vienuolikos milijonų lavonų, negyvų kūnų – sutežusių ir pavirtusių į košę, jie sunešti iš Karso, Ortigaros, Izonco apkasų. Mūsų didvyriai jau krito arba greitai kris. Juos mylime iki paskutiniųjų, be išlygų. Atsisėdame ant švento mirusiųjų kauburio.

Tikrovė, kuri lydi kiekvieną potvynį, man atvėrė akis: iš Europos teliko scena be veikėjų. Barzdoti vyrai, melodramatiški sentėviai, virkaujantys didžiadvasiai liberalai, gražbyliai, apsiskaitę ir įmantrūs oratoriai, nuosaikieji ir tas jų sveikas protas, kuris nuo seno mus veda pražūtin, nusistekėnę politikai, nuolat drebantys dėl savo politinės mirties ir kiekvieną dieną išsikaulijantys atidėti tai, kas neišvengiama, iki rytojauš, – visi dingo. Visiems jiems varpai jau nuskambėjo. Praeities vyrus nušluos ši milžiniška masė, kuri skverbiasi prie šalies sienų, penki milijonai kovotojų, penki milijonai grįžtančiųjų. Reikia neatsilikti, sparčiu žingsniu eiti pirmyn. Prognozė nesikeičia, ir toliau tęsis

* *Fasci italiani di combattimento* – šitaip 1919 m. kovo 23 d. Mussolini su keliais veikėjais pervadino jo paties 1915 m. įkurtą *Fasci d'Azione Rivoluzionaria*, Revoliucinio veiksmo judėjimą, kuris siekė, kad Italija išitrauktų į Pirmąjį pasaulinį karą. It. *fascio* reiškia „rykštelių ryšulys“, „pluoštas“, o senovės Romoje taip buvo vadinamos fascijos, valdovų ir aukštų pareigūnų valdžios atributas. Vis dėlto šis bendrinis žodis nuo 1919 m. įgauna specifinę prasmę, *fasci* imamas sieti išskirtinai su Mussolini judėjimo skyriais ir nariais, iš čia – *fašizmas*, *fašistai*, todėl šiame romane žodis *fašiai* laikomas istoriniu terminu (*čia ir toliau – vertėjos pastabos*).

sunkus metas. Dienotvarkėje vis dar šmėžuoja karas. Pasaulis dalijasi į dvi stambias grupes: tie, kurie jame dalyvavo, ir tie, kurie nedalyvavo.

Aš tai matau, visa tai aiškiai matau šioje bepročių ir bedalių minioje ir vis dėlto neturiu ko pasakyti. Esame iš karo grįžusi tauta, išgyvenusių, likučių žmonija. Masinių žudynių naktimis gūžiantis grioviuose mus pervėrė potyris, panašus į epileptiko ekstazę. Kalbame nedaug, glaustai, ryžtingai, salvėmis. Varpome kulkomis idėjas, kurių neturime, tada staigiai vėl nugrimztame į tylą. Esame tarsi nepalaidotųjų šmėklos, kurios patikėjo žodį likusiems užnugaryje.

Ir vis dėlto jie, tik jie yra mano žmonės. Gerai tai žinau. Aš pats esu tikrų tikriausias perėjūnas, demobilizuotųjų sergėtojas, paklydėlis, ieškantis kelio. Tačiau žmonės susirinko, tad reikia juos vesti pirmyn. Šioje pustuštėje salėje išpūstomis šnervėmis gaudau šimtmečio kvapą, tada ištiesiu ranką, bandau užčiuopti minios pulsą ir esu tikras, kad mano klausytojai yra su manimi.

Pirmajai Kovos fašijų sueigai, apie kurią dienraštis „Il Popolo d'Italia“ ištisas savaites trimitavo kaip apie lemtingą įvykį, buvome numatę teatro „Dal Verme“ patalpas, kur telpa 2000 žmonių. Tačiau didelę salę atšaukėme. Vietoj erdvios dykynės pasirinkome mažą gėdą. Nusprendėme išsitekti šioje Prekybos ir pramonės draugijos posėdžių salėje. Būtent čia netrukus turėčiau sakyti kalbą. Tarp keturių sienų, iškljuotų nykios smaragdinės spalvos tapetais, pro langus matydamas mažą, beveidę klebonijos aikštę, supamas paausavimų, bergždžiai bandančių prikelti iš snaudulio bydermejerio stiliaus krėslus, priešais negausiai susirinkusius susivėlusius ar nuplikusius pakaušius, strampus, perkarusius veteranus, kurie alsuoja troškium paprotinės teisės sandorių, nuo seno nepatiklia akimi pildomų skrupulingų ataskaitų oru. Salės gale retsykiais nosį kyšteli koks nors smalsus Draugijos narys. Muilo didmenininkas, vario importuotojas ar kas nors panašaus. Užmeta akį suglumęs, tada grįžta rūkyti cigaro ir gurkšnoti kampario.

Bet kodėl turėčiau kalbėti?!

Posėdžiui pirmininkauti nusprendė Ferruccio Vecchi, aršus intervencionistas*, ardičių** kapitonas, išleistas į atsargą dėl sveikatos, vyras kaštoniniais plaukais, aukštas, blyškus, prakaulus, įdubusiomis

* Intervencionizmas reiškia per Pirmąjį pasaulinį karą šalyje susiformavusią nuomonę, kad Italija turi stoti į karą.

** *Arditi* (bebaimiai) – Italijos armijos specialusis dalinys.

akimis: ligos ėdamo kūno stigmos. Impulsyvus ir dirglus džiovininkas, režiantis tūžmingus pamokslus be jokio turinio ir be jokių ribų, o kai per demonstracijas jį pagauna įkvėpimas ir apima demagogiškas klievesys, jis užsidega kaip apsėstas ir tuomet... tuomet tampa išties pavojingas. Judėjimo sekretoriumi beveik be abejonės paskirsime Attilio Longoni, jis buvęs geležinkelininkas, neišprusėlis, aistringas ir nenuovokus, kokie būna tik sąžiningieji. Jį arba Umberto Pasellą, kalėjime gimusį prižiūrėtojo sūnų, vėliau – prekybos agentą, revoliucionierių sindikalistą, garibaldininką Graikijoje, klajojančio cirko burtininką. Kitas pareigybes išrinksime atsitiktine tvarka iš tų, kurie pirmose eilėse kels daugiausia triukšmo.

Kodėl turėčiau kalbėti šiems žmonėms? Jų dėka faktai nurungė visas teorijas. Tai žmonės, kurie kimba gyvenimui į atlapus kaip smogikų būriai. Priešais mane tik apkasai, dienų puta, mūšio laukas, bepročių arena, patrankų sviedinių išvogoti dirvonai, mušeikos, nukvakėliai, banditai, nesuprasti genijai, veltėdžiai, smulkiosios miesčionijos donžuantai, šizofrenikai, driskiai, bastūnai, ginklų nesudėję kariai, nakvišos, buvę kaliniai, teistieji, anarchistai, kurstytojai sindikalistai, beviltiški popieriaus gadintojai, veteranų, karininkų ir puskarininkų politinė bohema, į normalų gyvenimą grįžę smurtautojai, puikiai įvaldę šaunamuosius ar duriamuosius ginklus, aklatikiai, nesugebantys susigaudyti savo galvoje, išgyvenusieji, kurie, įtikėję esą mirčiai pažadėti didvyriai, painioja užleistą sifilį su lemties ženklais.

Aš tai žinau, regiu juos čia priešais save, pažįstu kaip nuluptus: jie yra karo žmonės. Karo ir karo mito. Jų geidžiu, kaip patinas geidžia patelės, ir kartu juos niekinu. Taip, niekinu, bet nesvarbu: viena epocha baigiasi ir prasideda kita. Griuvėsiai kaupiasi, nuolaužos tarpusavyje susišaukia. O aš esu žmogus, kuris ateina „po visko“. Ir aš tuo didžiuojuosi. Būtent su šia menkaverte medžiaga – su šia atliekų žmonija – rašoma istorija.

Kad ir kaip būtų, priešais save turiu šitai. O užnugaryje – nieko. Užnugaryje liko tūkstantis devyni šimtai septynioliktų metų lapkričio 24-oji. Kaporeto mūšis. Mūsų laikmečio agonija, visų laikų didžiausia karinė pragaištis. Milijoninė armija sutriuškinta per vieną savaitgalį. Užnugaryje liko tūkstantis devyni šimtai keturioliktųjų lapkričio 24-oji, diena, kai mane pašalino iš Socialistų partijos. Humanitarinės draugijos salė, kurioje prakeikė mano vardą, darininkai, dar vakar

mane garbinę, virstantys vienas per kitą, kad turėtų garbės man žiebt. Dabar kasdien jie man linki mirties. Jos linki man, D'Annunzio, Marinetti, De Ambris, taip pat Corridoni, nors jis prieš ketverius metus krito trečiajame Izonco mūšyje. Linki mirties jau mirusiems. Taip stipriai jie nekenčia mūsų už tai, kad juos išdavėme.

„Raudonosios“ minios nujaučia artėjantį savo triumfą. Per šešis mėnesius sugriuvo trys imperijos, trys karališkosios šeimos, šimtmečiais valdžiusios Europą. Ispaniškojo gripo epidemija jau užkrėtė dešimtis milijonų aukų. Įvykiai tvinksi apokaliptiniu dvelksmu. Praeitą savaitę Maskvoje suvažiavo Trečiasis komunistų internacionalas. Pasaulinė pilietinio karo partija. Partija tų, kurie trokšta mano mirties. Nuo Maskvos iki Meksiko, visame Žemės rutulyje. Aušta masių politikos epocha, o mūsų, čia susirinkusiųjų, skaičius nesiekia nė šimto.

Tačiau nesvarbu ir tai. Niekas nebetiki pergale. Viena jau atėjo, ir nuo jos trenkė dumbliu. Tas mūsų kryžstavimas – jaunystė, jaunystė! – yra savižudiška nevirties forma. Tad mes stovime mirusiųjų pusėje, tai jie milijoniniais balsais atsiliepia į mūsų kvietimą šioje pustuštėje salėje.

Apačioje, gatvėje, vaikinai ragina revoliuciją. Mes skaniai pasijuokiamo. Vieną revoliuciją jau įgyvendinome. Spyriais nustūmę šią šalį į karą tūkstantis devyni šimtai penkioliktųjų gegužės 10 dieną. Visi mums tvirtina, kad karas baigėsi. Tačiau mes ir vėl pasijuokiamo. Karas – tai mes. Ateitis priklauso mums. Nieko čia nepadarysi, bergždžia stengtis, aš kaip gyvūnas: užuodžiu, koks metas artinasi.

Benito Mussolini, nors ir serga sifiliu, yra tvirto kūno sudėjimo.

Ši stiprybė suteikia jam ištvėmės dirbti be atvangos.

Jis ryte miega iki vėlumos, išeina iš namų vidurdienį, tačiau grįžta ne anksčiau kaip trečią nakties, ir visas šias penkiolika valandų, išskyrus trumpą pertrauką pavalgyti, skiria žurnalistinei ir politinei veiklai.

Kaip rodo su daugybe moterų užmegzti santykiai, jis yra gašlus vyras.

Jis jausmingas ir impulsyvus. Šios savybės jo kalboms suteikia įtaigos ir įtikimumo. Tačiau, nors jam ir netrūksta iškalbos, vargu ar galima jį vadinti tikru oratoriumi.

Giliai širdyje jis yra itin jautrus, todėl nuolat sulaukia palankumo ir užmezga daug draugysčių.

Jis nesavanaudis, dosnus, todėl užsitarnavo pasiaukojančio filantropo vardą.

Jis labai protingas, apdairus, nuosaikus, mažus, gerai pažįsta žmones, jų stiprybes ir silpnybes.

Jis žaibiškai nusprendžia, kas jam patinka, o kas ne, yra atsidavęs draugams ir aršiai neapkenčia priešų.

Jis narsus vyras; turi puikių organizatoriaus savybių, geba priimti skubius sprendimus; tačiau nėra toks tvirtas dėl savo įsitikinimų ir tikslų.

Jo planai itin ambicingi. Iki pašaknių įsitikinęs, kad jam skirtas išskirtinis vaidmuo dėl Italijos likimo, ir yra apsisprendęs jį atlikti iki galo. Šito žmogaus netenkina antrarūšiai postai. Jis siekia atsidurti viršūnėje ir valdyti.

Partiniame socialistų aparate pradėjęs nuo nulio, mikliai iškilo į pirmąsias gretas. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo nepriekaištingas dienraščio „Avanti!“, visų socialistų kelrodžio, vyriausiasis redaktorius. Už šią veiklą bu-

vo labai gerbiamas ir mylimas. Kai kurie jo buvę bendražygiai ir gerbėjai iki šių dienų pripažįsta, kad niekas geriau už jį nemokėjo suprasti ir perteikti proletariato dvasios, tad jo išdavystė (apostazė), kai per kelias savaites iš nuoširdaus ir aistringą visiško neutraliteto apaštalo jis pavirto nuoširdžiu ir astringu įsitraukimo į karą apaštalu, buvo sutikta skausmingai.

Mano manymu, šį žingsnį lėmė ne pelno siekis ar kitokie išskaičiavimai.

Neįmanoma nustatyti, kiek jo socialistinių pažiūrų, kurių jis niekada viešai neišsigynė, išsibarstė finansinėse operacijose, būtinose, kad galėtų tęsti kovą savo naujai įkurtame dienraštyje „Il Popolo d'Italia“; kiek jų liko mezgant ryšius su skirtingo tikėjimo ir pažiūrų žmonėmis, barantis su buvusiais bendražygiais, kai nuolat slėgė nežabojama neapykanta, kandi piktavalytė, kaltinimai, užgaulės, ankstesnių sekėjų be atvangos skleidžiamas šmeižtas. Tačiau net jei šie nematomi pokyčiai, užgožti vėlesnių įvykių šešėlio, ir nutiko, Mussolini niekada neleis, kad tai iškiltų į paviršių, ir norės visada atrodyti esąs socialistas, nes, galimas daiktas, tokiu vis dar save laiko.

Iš mano stebėjimų susidėlioja toks šio žmogaus moralinis portretas, nesutampantis su jo buvusių tikėjimo draugų ir sekėjų nuomone.

Taigi, jei aukšto rango ir skvarbaus proto asmuo sugebės užčiuopti pažeidžiamiausią jo asmenybės tašką, jei visų pirma tam žmogui pavyks užkariauti jo simpatiją ir širdį, jei mokės jį įtikinti, kur slypi tikrieji Italijos interesai (nes aš tikiu jo patriotiškumu), jei tas žmogus itin subtiliai pasiūlys sutartai politinei operacijai būtinų lėšų, nesudarydamas įspūdžio, kad tiesiog siekia jį prisijaukinti, Mussolini leisis vis labiau užvaldomas.

Tačiau dėl jo temperamento niekada nebus jokių garantijų, kad jis kurią nors akimirką nepasitrauks. Nes, kaip jau minėjau, jis yra jausmingas ir impulsyvus.

Priešo lauke Mussolini, idėjos ir veiklos žmogus, gabus ir įžvalgus rašytojas, įtaigus ir energingas oratorius, neabejotinai galėtų tapti karvedžiu ir grėsmingu rimbu.

*Viešojo saugumo generalinio inspektoriaus ataskaita
Giovanni Gasti, 1919 m. pavasaris*

Intervencionistai buriasi į veiksmo grupes

Vakar Prekybos ir pramonės draugijos salėje intervencionistų grupės įsteigė regioninius skyrius. Pasisakė pramonininkas Enzo Ferrari, ardičių kapitonas Vecchi ir daugelis kitų. Prof. Mussolini įvardino kertinius jų veiklos principus: aukštinti karą ir tuos, kurie jame dalyvavo; įrodyti, kad imperializmas, kuriuo kaltinami italai, niekuo nesiskiria nuo kitų šalių, įskaitant Belgiją ir Portugaliją, todėl jie yra prieš užsienio imperialistus, kurie kenkia mūsų šaliai, ir prieš italų imperializmą kitų tautų atžvilgiu; galiausiai grįsti rinkiminę kovą karo „faktu“ ir priešintis visoms partijoms ir kandidatams, kurie karui nepritarė.

Kai žodį tarė gausus būrys pranešėjų, Mussolini pasiūlymai buvo priimti. Suvažiavime dalyvavo įvairių Italijos miestų atstovai.

„Corriere della Sera“, 1919 m. kovo 24 d.

„Sekmadienio skaitinių“ skiltis

Stambi muilo vagystė

Keliolika vagių įsilaužė į Giuseppe Bleno sandėlį, esantį Pomponaci gatvėje Nr. 4, ir šaltakraujiškai pagrobė net 64 dėžes muilo, sveriančias po puskvintalį.

Akivaizdu, kad operacijoje turėjo dalyvauti gausus vagišių būrys, kuris neabejotinai iš anksto pasirūpino vežimais arba sunkvežimiais daugiau nei 3 tonas sveriančiam ir nemažai vietos užimančiam kroviniui.

Vis dėlto tokia varginanti, triukšminga ir į akis krentanti vagystė buvo įgyvendinta taip, kad apie drąsuolius nepavyko surinkti jokių naudingų parodymų. Pavogtų prekių vertė siekia maždaug 15 tūkstančių lirų.

„Corriere della Sera“, 1919 m. kovo 24 d.

„Sekmadienio skaitinių“ skiltis

Benito Mussolini
Milanas, 1919 m. pavasario pradžia

Dienraščio „Il Popolo d'Italia“ redakciją, įsikūrusią Pauliaus Kanobiečio gatvėje ir vadinamą „irštva Nr. 2“, nuo ardičių asociacijos Milano skyriaus, įsikūrusio Červos gatvėje Nr. 23, kitaip sakant, „irštvos Nr. 1“, skiria vos kelios gatvės. Kai tūkstantis devyni šimtai devynioliktųjų pavasarį Benito Mussolini išeina iš savo biuro pavakarieniauti į tratoriją, šios gatvės dvokia, jos varganos ir pavojingos.

Bottonuto yra viduramžių Milano cista, pūlinga rakštis, įsirežusi modernaus miesto poodyje. Gatvelių ir krautuvėlių, ankstyvosios krikščionybės bažnyčių ir viešnamių, užėigų ir lindynių raizginys, knibždėte knibždantis visokio plauko prekeivių, kekšių ir valkatų. Vardo kilmė yra neaiški. Galbūt kilo nuo poternos, šalutinių miesto vartų, kurie kadaise vedė į pietinę pusę ir pro kuriuos žygiuodavo kariaunos. Kai kurie teigia, kad žodis, kurio skambesys primena patinusias liaukas*, yra vieno vokiečių samdinio, atžygiavusio iš šiaurės kartu su Barbarossa, iškraipytas tėvavardis. Kad ir kaip būtų, pašvinkęs *Bottonuto* liūgas telkšo vos per kelis žingsnius nuo Duomo aikštės, geografinio ir architektūrinio Milano centro.

Einant per šį kvartalą tenka užspausti nosį. Purvas sunkiasi pro sienas, Putpelių skersgatvis pavirtęs myžykla, žmonės sutrūniję kaip ir pelėsių suėsti galukiemiai, čia galima nusipirkti bet ką, vidury baltos dienos kyła muštynės ir plėšikaujama, kareiviai grūdasi prie viešnamių. Visi, tiesiogiai ar netiesiogiai, minta iš prostitucijos.

* *Bottonuto* reiškia apvalią, gumbą primenančią formą, iš čia autoriaus sąsaja su liaukomis.

Mussolini vakarienauja vėlai. Po dešimtos valandos vakaro išnyra iš savo slėptuvės – direktoriaus kambaros su langais į ankštą kiemelį, savotiško statmeno žarnagalio, kurį su redakcija jungia laiptai su turėklais, – ir prisidėgęs cigaretę sparčiu žingsniu noriai patraukia į maro salą. Ordos basakojų našlaičių susijaudinę bado į jį pirštais – „kvanka“, rėkujau vienas per kitą ir tiesia delnus elgetos, mirkstantys nuotekose gatvių pakraščiuose, nugaromis į durų staktas atsirėmę suteneriai su juo sveikinas draugiškai linktelėdami galvą, tačiau išlaiko pagarbą. Jis atsako į visų dėmesį. Prie kai kurių stabteli ir persimeta keliais žodžiais, kažką pasitaria, derina susitikimus, smulkius sandorius. Suteikia audienciją savo „stebuklų dvarui“*. Apžiūri tuos narve uždarytus žmones kaip generolas, ieškantis kariaunos.

Argi ne taip buvo įgyvendintos visos revoliucijos? Ar ne apginkluojant socialinį dugną revolveriais ir rankinėmis granatomis? Galų gale kuo skiriasi nepritampęs veteranas, sau vietos niekada nerasiantis iš tarnybos atleistas karys, už porą lirų dirbantis dienraščio sargu, nuo „racheté“, įprastinio nusikaltėlio, gyvenančio iš prostitucijos? Visi jie – patyrusi darbo jėga. Jis tai nuolat kartoja Cesare Rossi – savo artimiausiam bendražygiui, galimas daiktas, vieninteliam tikram savo patarėjui, kuris šiaušiasi nuo tokio giminiavimosi su šiais žmonėmis. „Mes dar per silpni, kad galėtume išsiversti be jų“, – vis kartoja jam, kad numalšintų bičiulio panieką. Per silpni, be jokios abejonės: „Corriere della Sera“, liberalios ir pasipūtusios miesčionijos dienraštis, ką tik įkurtiems Kovos fašiams skyrė vos dešimt eilučių trumpųjų naujienų skiltyje, tiek pat, kiek ir žiniai apie 64 muilo dėžių vagystę.

Kad ir kaip būtų, Benito Mussolini šį balandžio pradžios vakarą dar kelias akimirkas mėšliai nužvelgia savo „stebuklų dvarą“, tada pasukioja kaklą, surakina žandikaulį, atlošęs jau beveik pliką pakaušį, veidą pakėlęs į dangų gauda gaivesnio oro gurkšnius, kilsteli švarko apykaklę, padu užgesina cigaretę, tada paspartina žingsnį. Sutemose skendintis miestas, ištvirkę užkaboriai klībikščiuoja jam iš paskos it didžiulis ligotas gyvis, milžiniškas sužeistas plėšrūnas, šlubčiojantis link savo baigties.

* Turimas galvoje prancūziškas posakis *la cour des miracles*, reiškiantis vargingiausių miesto kvartalų, kokie vaizduojami ir V. Hugo romane „Paryžiaus katedra“.

Tuo tarpu senovinėje aristokratiškoje Červos gatvėje ramu ir tyku. Dviaukščiai patricijų namai su vėjo perpučiamais atrijais suteikia jai romantišką gaidą. Ant nublizginto grindinio aidi kiekvienas žingsnis, mažais sūkuriais išjudinantis kiemo orą. Ardičiai užėmė krautuvės su galiniu išėjimu patalpas, priklausančias ponui Putato, vieno iš jų tėvui, tiesiai priešais Viskončio di Modronės rūmus. Nebuvo lengva rasti prieglaudą šiems pamišėliams veteranams, kurie gąsdina miestelėnus, žiemą bastydamiesi iš po atlapotų karinių švarkų atvartų šviečiančiomis nuogomis krūtinėmis ir su durklais prie diržo. Nuostabūs kariai tuomet, kai reikėjo pulti priešo pozicijas, nepaprastai vertingi vykstant karui, tačiau taikos metu tokie nekenčiami. Dabar ardičiai, kai nedrybso kokiam viešnamyje ar neužsėdę kokios kavinės, kiurkso tuose dviejuose kambariuose plikomis sienomis, geria vidury baltos dienos, svaicioja apie būsimus mūšius ir miega ant grindų. Taip jie leidžia laiką per šį nesibaigiantį pokarį: aukština vakarykštes dienas, perdėtai juodina netolimą ateitį, o dabartį veja šalin vieną po kitos rūkydami cigaretes.

Karą laimėjo jie, ardičiai, ar bent jau patys taip tikina. Save tiek idealizuoja, kad Gianni Brambillaschi, vienas iš labiausiai įsiau drinusių dvidešimtmečių, naujosios asociacijos oficialiame leidinyje „Ardito“ netgi pareiškė: „Tie, kas per karą nesikovė smogikų batalionuose, net jei ir krito kare, jame nedalyvavo.“ Žinoma, be ardičių nebūtų buvusi palaužta Pjavės linija per atsakomąjį puolimą, o tai tūkstantis devyni šimtai aštuonioliktai atvedė prie pergalės prieš austrų ir vengrų kariaunas.

Nuožmi arditizmo epopėja prasidėjo nuo vadinamųjų Mirties kuopų, specialiųjų karo inžinierių dalinių, turinčių paruošti lauką pėstininkams pulti iš apkasų. Naktimis jie ardydavo spygliuotos vielos užtvaras ir neutralizuodavo nesproguusias minas. Dieną judėdavo į priekį šliauždami, prisidengę tik nuo nieko nesaugančiais šarvais, tad artilerijos ugnis suplėšydavo juos į gabalus. Vėliau kiekvienas korpusas – pėstininkai, bersaljerai, Alpių šauliai – pradėjo formuoti savo smogikus, išrinkdami labiausiai patyrusius, drąsiausius linijinius pėstininkus ir juos apmokydami mėtyti rankines granatas, naudoti liepsnosvaidžius ir kulkosvaidžius. Tačiau tikrąjį pokytį įnešė durklas, tikros romėniškos dvasios ginklas. Nuo jo užgimė ardičių legenda.

Kare, kuriame tradicinė kario užpuoliko samprata buvo paversta niekais ir kuriame tave nejudantį apkasuose užmušdavo iš toli atskrie-

jusios kovinės dujos ir tonos plieno, šioje technologinėje mėsmalėje, kai į puolimą metamas karys buvo bejėgis prieš gynybinę priešo ugnį, ardičiai sugražino kirstynių akistatą, brutalią fizinę jėgą, žūstančiojo konvulsijas, ašmenų virpesiais tvinksinčias į žudiko kumštį. Karas apkasuose parengė ne užpuolikus, jis milijonams kovotojų įkvėpė gynybinę dvasią, todėl jie regėjo save kaip neišvengiamos kosminės katastrofos aukas. Tame klusniai galvas guldančių avių kare ardičiai sugražino pasitikėjimą savimi, kuri gali įkvėpti tik meistriškai įgūdžiai sudoroti žmogų su trumpaasmeniu duriamuoju ginklu. Po plieno audrų talžomu dangaus skliautu, pačiame bevardžių masių mirties, žudynių kaip plataus masto pramoninio produkto įkarštyje, jie grąžino kraštutinį individualizmą, herojišką senovės kario kultą ir tą ypatingą sąlytį su siaubu, kokį geba sukurti tik pats asmeniškai iki tavo slėptuvės atkeliaęs peiliu ginkluotas žudikas, pasirengęs tave užmušti savo rankomis.

Be to, ardičiai mėgavosi neišivaizduojama prabanga. Specialiesiems daliniams nebuvo taikoma armijos kario drausmė, jie nežygiuodavo, nemirkdavo apkasuose sekinančiomis pamainomis, nelenkė nugaros rausdami požeminius urvus ar uolose kaltu kirsdami tunelius – jie gyveno kariuomenės užnugaryje, kur juos mūsų dienomis surinkdavo raštinės sunkvežimiais ir nublokšdavo į priešakines pozicijas. Šie vyrai galėjo tos pačios dienos pusryčiams paskersti austrų karininką, o per vakarienę gardžiuotis *baccalà mantecato** Vičencos apylinkių tratorijoje. Įprastinis gyvenimas ir žmogžudystės kiaurą parą.

Benito Mussolini, kai buvo pašalintas iš Socialistų partijos ir prarado proletariato kariauną, vedamas uoslės nieko nelaukdamas juos užverbavo. Jau tūkstantis devyni šimtai aštuonioliktųjų lapkričio 10 dieną, skirtą pergalės šventei paminėti, po deputato Agnelli kalbos prie Penkių Milano dienų paminklo dienraščio „Il Popolo d’Italia“ vadovas įsitaisė tarp ardičių sunkvežimyje, kuriame plazdeno juoda vėliava su kaukole. Kavinėje „Caffè Borsa“ keldamas putojančio vyno taurę, iš milijonų, kovojusių mūsųuose, jis pagerbė būtent šiuos karius:

– Ginklo broliai! Aš jus gyniau, kai bailys jus šmeižė. Jumyse regiu dalelę savęs, ir galbūt jūs dalelę savęs regite manyje.

Tie didvyriški kovotojai, kuriuos kaip tik tomis šlovės dienomis Vyriausioji vadovybė, kad rastų veiklos staiga nepatogiais ir nereika-

* Sūdytų menkių filė su pieno kremu.

lingais tapusiems kariams, žemino versdama ilgai žygiuoti be jokio karinio tikslo Veneto lygumoje tarp Pjavės ir Adidžės, – jie susitapino su juo. Jis, nekenčiamas ir profesionalus nekenčėjas, žinojo, kad jų pagieža kaupiasi, kad netrukus jie taps viskuo nepatenkintais karo veteranais. Žinojo, kad vakarais už užtrauktų užuolaidų jie plūsta politikus, karo vadovybę, socialistus, miesčionis. Ore sklandė ispaniškasis gripas, o žemumose, arčiau jūros, – maliarija. Jau ir taip atstumti, nualinti karštinės, ardičiai tįsojo bejėgiai, traukiantis niekingos mirties šešėliui, leido per rankas konjako gertuvę ir balsiai skaitė to vyro, kuris iš savo biuro Milane liaupsino jų „beatodairišką gyvenimą, bebaimę mirtį“, žodžius. Trejus metus jie buvo kariuomenės elitas, vaikų žurnalų viršeliuose besipuikuojantis didvyrių legionas: vėlyje besiplaikstantys atlapai, granata rankoje ir peilis tarp dantų. Po kelių savaitių, grįžę į civilinį gyvenimą, jie pavirto nepritapėlių minia. Keturiasdešimt tūkstančių tiksinčių bombų.

Tratorija „Grande Italia“ yra vargana, apskretusi, dūmuose skendinti vieta. Vidus nutriušęs, kainos kuklios, nuolatiniai klientai lankosi tarsi pagal valandinę grafiką. Ši vėl vakaro metą daugiausia užsuka žurnalistai, teatro žmonės, rašytojai, aktoriai, nematyti nė vienos šokėjos. Niūrioje prieblandoje išsiskiria tik raudonai ir baltai languotos staltiesės, patiestos po Pjačencos kalvų „Gutturnio“ vyno buteliais. Visi užėigos svečiai yra vyrai ir beveik visi jau įkaušę.

Mussolini prieina prie kampinio staliuko, kur jo laukia trys vyrai. Staliukas stovi nuošaliai, toli nuo langų, iš čia gerai matosi laukujės durys. Dešinėje galima įžiūrėti nuo pašalinių akių paslėptą salę, iš kurios sklinda gausios socialistų spaustuvininkų kompanijos keliamas klegesys. Kai Benito Mussolini prieš atsisėdamas nusivelka švarką ir nusima kepurę, toje pusėje trumpam stoja tyla. Paskui klegesys dar labiau įsiaudrina. Jie jį atpažino. Staiga jų šneka pakrypsta prie jo.

Stalo draugai taip pat yra gerai pažįstami veidai. Dešinėje sėdi Ferruccio Vecchi, inžinerijos studentas, kaip ir Mussolini kilęs iš Romanjos, futurizmo judėjimo steigėjas, intervencionistas ir ordinais nusagstytas ardičių kapitonas. Sausio mėnesį jis įkūrė ardičių savišalpos fondą ir Italijos ardičių nacionalinę federaciją. Su juoda muškietininko barzdele, sulysęs, įdubusiomis akimis, džiovininkas, baisus

mergininkas. Apie jį sklando neįtikėtinos ir įspūdingos istorijos: kalbama, kad buvo sužeistas daugiau kaip dvidešimt kartų, kad kartą pats vienas, tik su rankinėmis granatomis, pralaužė austrų apkasus ir iškrušo priešų pulkininko žmoną naktį, šiai gulint miegančio sutuoktinio pašonėje.

Tačiau tikrasis kompanijos blogis sėdi priešais. Žemaūgis, kresnas, nutukusiu kaklu, atrodo, kad galva prismeigta tiesiai ant pečių. Jo putliame veide, tarp seilėtų lūpų išimetusioje bukoje šypsenoje, atsispindi beribis vaikiškas žiaurumas. Retsykiais šis vaikas-bulius kilsteli galvą, sulaiko kvėpavimą ir beda žvilgsnį į tuštumą tarsi prieš fotoaparato objektyvą. Ne tik jo laikysena, bet ir apranga yra teatrališka: po pilkšvai žalsvu kariniu švarku dėvi juodą megztinį aukštu kaklu, kurio viduryje išsiuvinėta balta kaukolė, sukandusi durklą. Prie kelnių diržo kabo kitas durklas, šįkart tikras, su perlamutro rankena.

Jis vardu Albino Volpi, trisdešimties metų, stalius, ne kartą teistas už įvairius nusikaltimus, įstojęs į ardičius, civiliniame teisme pripažintas kaltu dėl nepagarbos pareigūnui, vagystės, įsilaužimo, sunkaus sužalojimo, o karo teisme – dėl dezertyravimo. Apie jo nepaprastus žygdarbius žmonės ne pasakoja, o šnabžda pusbalsiu. Su juo susijusios dvi legendos, viena didvyriška, kita – kriminalinė. Regis, vieną naktį per karą, žiaurumo apsėstas, savavališkai iššliaužė iš priešakinių apkasų, keturpėsčias pasiekė pirmą priešų tranšėją, be jokio garso durklu perpjovė miegančiam sargybiniui gerklę, genamas vien gryno malonumo išgirsti, kaip pagavęs deguonies švilpia trykštantis arterinis kraujas. Sklinda kalbos, kad jis suima durklą tik jam būdingu judesiu. Be abejonės, jis – vienas iš „Pjavės kaimanų“, specialiai parengto dalinio, kurio paskirtis buvo naktį persikelti per upę, kad nužudytų austrų kontroliuojamo kranto sargybą. Nuogi, pilku moliu ištepliotais kūnais, kad susiliėtų su pakrantės augmenija, jie perplaukdavo ledinę, sraunią, nuo spalio mėnesio poplūdžių išsiliejusių upės vagą tam, kad į priešo teritoriją atneštų šaltakraujišką menkavertę mirtį. Šioji neatnešdavo jokios naudos nei taktiniu, nei strateginiu požiūriu, ir vis dėlto kaimanai pergalei buvo būtini. Legendinės būtybės – gal net niekada neegzistavusios, galbūt išgalvotos propagandos – sergėjo paslaptį, perduodamą nuo amžių: naktis yra tamsi ir kupina siaubo.

„Artimos kautynės išnyko“, – taip buvo su apmaudu kalbama apie Pirmąjį pasaulinį karą. „Joks nusikaltėlis niekada netapo karo didvy-

riu“, – nuolat kartojo sąžiningi ir dori karininkai. Vyras, sėdintis priešais Mussolini, panardinęs veidą į savo jinių kopūstų troškinio su kiaušės oda, kojomis ir galva dubenį it gyvūnas, įmerkęs savo kruviną snukį į grobio vidurius, regis, paneigia abu šiuos teiginius.

Prie Mussolini stalo kalbų mažai. Vyras tylomis baigia srėbti birzgala, niūriai šnairuoja į tuščias stiklines. Viskas jau žinoma. Tačiau staiga prie staliuko rėkaudamas prisigretina apkūnus tipas su juodu atsirišusiu kaklaraiščiu, nuo galvos slystančia placiakrašte skrybėle ir ima vapalioiti apie neaiškius siaubingus įvykius, sprogimus, kruvinas muštynes. Sunku suprasti, ar jis tik praneša, ar bando įbauginti. Mussolini jam mosteli, kad nutiltų. Grėsmingasis sapaliotojas lieka stovėti it sustingęs, praverta burna, vietoj priekinių dantų, išmuštų akmeniu per mitingą, atidengęs žiojintį kraterį. Tai Domenico Ghetti, jis irgi kilęs iš Romanjos, anarchistas, jaunystėje gyvenęs tremtyje Šveicarijoje kartu su Mussolini, kunigų žudikas, atgrasus smurtautojas, intrigantas, beglobis.

Tačiau tada Mussolini jam duoda ženklą sėstis ir užsako lėkštę lazanijos su pomidorų padažu. Jei „Il Popolo d'Italia“ vadovas gali vienas pėsčiomis grįžti namo, už tai jis turi padėkoti ir žiauriausiems Milano anarchistų sluoksniams, kurie vis dėlto Mussolini vertina palankiai. Ghetti ima valgyti, ir prie ardičių staliuko vėl stoja tylą.

Tuo tarpu gretimoje, nuo pašalinių akių paslėptoje salėje klegesys stiprėja. Vynas liejasi ir dainos traukiamos vis garsiau. Socialistų dienaščio „Avanti!“, įsikūrusio Šv. Damijono gatvėje, prisišliejusioje prie Červos gatvės, darbuotojai visa gerkle plyšauja „Bandiera rossa trionferà“*. Dabar jie daužiasi taurėmis už vasario 17-ąją, kai Milanai ir visa Italija, paskubomis išsipagiriojusi po istorinės pergalės prieš amžinus priešus austrus, suglumusi žvelgė į naują horizonte boluojantį priešą: bolševikų revoliuciją.

Tą įsimintiną dieną keturiasdešimt tūkstančių streikuojančių darbininkų pražygiavo iki Arenos stadiono, lydimi trisdešimties kapelių, mosuodami tūkstančiais raudonų vėliavų ir iškėlę plakatus, kuriuose keikė ką tik pasibaigusį pergalingą karą. Žiaurus sąmyšis, kuriame karo invalidai buvo rodomi kaip sukrečiantys gyvi įrodymai, kad karas – tai ponų užgaida. Socialistai spjaudė į veidą uniformuotiems karinin-

* Raudona vėliava triumfuos.

kams, kurie dar vakar juos vedė pulti prieš, reikalavo perdalyti žemę, reikalavo amnestijos dezertyrams.

Kitai pusei milaniečių – nacionalistams, patriotams, smulkiajai miesčionijai, – kuri tūkstantis devyni šimtai penkioliktaisiais į karą pasiuntė dešimt tūkstančių savanorių, Benito Mussolini Italijai, pasirodė, kad toje eisenoje „prisikėlė nuosmukio pabaisos“, kad į ką tik sutaikytą pasaulį „įsimetė liga“.

Mussolini ir tokie kaip jis jautėsi ypač sukrėsti dėl to, kad socialistų eitynių priešakyje žygiavo moterys ir vaikai. Iš aistringų moterų lūpų ir nekaltų vaikų sklindanti politinė neapykanta atrodė gąsdinamai ir trikdė suaugusius vyrus, kurie pasisakė už karą. Priežastis paprasta. Šiems despotiškiems patvaldžiams, siauro proto mizoginams moterų ir vaikų antimilitaristiniai, antipatriotiški šūkiai bylojo apie kažką siaubingo ir negirdėto: ateitį, kurioje jiems nėra vietos. Eitynėms žygiuojant gatvėmis, miesčionys, prekeiviai, viešbučių savininkai paskubomis užvėrė langus, nuleido metalines grotas ir užsklendė duris. Tos ateities aki-vaizdoje jie siekė užsimūryti dabarties kalėjime.

Rytojaus dieną Mussolini, negailėdamas smarkių žodžių, išspausdino vedamąjį „Prieš sugrįžtančią pabaisą“. Stojimo į karą šauklys iškilmingai pažadėjo ginti žuvusiųjų atminimą, kurį, jo teigimu, mitinguo-tojai įžeidė, ginti visus iki vieno, „net jei tektų mūsų miesto gatvėse ir aikštėse išrausti apkasus“.

Prie socialistų stalo pagaliau ateina laikas trauktinėms, grapoms. Puota vis labiau įsisiautėja. Alkoholio galandama jų neapykanta įgau-na vis ryškesnius kontūrus. „Mussolini, išdavikas“, – aiškiai girdėti, kaip kažkas kimiai šūkčioja jo vardą.

Prie kampingio staliuko Albino Volpi, smulkinantis kiaulės odeles, nejučia tvirčiau sugniaužia peilį. Mussolini išblyškęs, jį žeidžia buvusių bendražygių užgaulės, tačiau vos kryptelėjęs galvą apdairiai sustabdo bičiulį. Lengvai primerkia akis, šiek tiek praveria lūpas ir pro dantis košia orą, tarsi kūnu būtų perėjęs dieglys, primindamas įsisenėjusį skaudulį, nelaimingą jaunystės meilę, nuo raupų mirusį brolių.

Tada „išdavikas“ sugrįžta į tikrovę. Pasukęs galvą ieško, kas jį keikso-noja. Žvilgsnis pagauna jaunuolio akis – jam gal vos dvidešimt: smul-kus, rusvaplaukis, blyškia strazdanota oda. Jaunuolis nenusisuka, su pasididžiavimu atlaiko Mussolini žvilgsnį it tas, kuris gelbėja priespau-dą kenčiančią žmoniją.

Mussolini paima skrybėlę. Kategoriškai atsisako ardičių palydos. Einant link durų jam pasirodo, kad akies kampučiu mato, kaip Albino Volpi kumštyje vėl tvirčiau suspaudžia peilį.

Jis nusigręžia ir išeina laukan. „Ardičiai prieš pacifistus, socialistai prieš fašistus, miesčionija prieš darbininkus, vakarykštės dienos žmonės prieš rytojaus žmones.“ Milanietiška naktis jį pasitinka tarsi laukas, kuriame tarpusavyje pinasi dvi jėgos, gyvenančios tą patį gyvenimą, lygiagrečiai tekančios miesto arterijomis, tačiau nė akimirką nepamirštančios, kad kuri nors viena turės sunaikinti kitą.

Namie, *Foro Bonaparte* rajone, jo laukia žmona Rachele ir du vaikai. Tačiau dar anksti. Jis nusprendžia sugrįžti į *Bottonuto*, stabtelėti Putpelių skersgatvyje ir nuleisti per dieną susikaupusius nuodus į prostitutę, vieną iš tų laisvai prieinamų moterų, geidžiamų ir kartu niekinamų, kurias jis ir kiti veteranai pasimėgaudami vadina „kūniškais pisuarais“.

Tuo metu, kai Benito Mussolini kyla pėsčias Červos gatve, jam atrodo, kad girdi iš restorano sklindantį veriamą riksmą. Tačiau nėra tikras. Galbūt tai tik per miegus šaukiantis miestas.

Tau, Mussolini, mūsų liaupsės už tavo darbus; bet, susimildamas, tęsk ir toliau savo sunkią kovą, nes dar apstu mūsų kelyje pasitaikančių „senienų“. Mūsų širdys su tavimi, bet jau visai netrukus patys išsirikiuosime tavo pašonėje.

*27-ojo smogikų bataliono karininkų telegrama,
išspausdinta „Il Popolo d'Italia“ 1919 m. sausio 7 d.*

Visas socialinis dugnas apsiginklavo revolveriais ir durklais, karabinais ir rankinėmis granatomis... Prie varguolių prisidėjo moksleiviai, apkvaitę nuo karinio romantizmo, patriotiškos miglos pripūstomis galvomis, jie mus, socialistus, regi tarsi „vokiečius“.

*Giacinto Menotti Serrati, Italijos socialistų partijos
maksimalistų sparno lyderis*

Amerigo Dùmini
Florencija, 1919-ųjų kovo pabaiga

Reikalai klostosi blogai. Kišenėse nė sudilusio skatiko. Kartais tenka badauti. Dėl ko kovojame?

Vyras, išeinantis iš karo ligoninės Tūkstantinės gatvėje, nežymiai šlubčioja. Jo eiseną atrodo pakrypusi dėl sugipsuotos kairės rankos, kuri maskatuoja parišta po dramblotą kaklą. Jis vilki atsagstytu ardičių švarku su plyšiais šonuose, sumanytais tam, kad būtų galima greičiau ištraukti granatas, ir su juodomis kilpinėmis apykaklės kampučiuose. Ant kairės rankovės, kurią dengia tvarsčiai, – antsiuvas, jame puikuoja romėniškas gladijus su sfinkso galvos formos rankena. Tikrasis durklas kabo ant diržo ir gerai matosi. Kresnas ir stambus, dėl negalios suglebęs vyro kūnas gožia visą šaligatvį prie geležinkelio stoties. Praeiviai, su kuriais susiduria Tūkstantinės gatvėje, apeina jį lanku. Kiti netgi pereina į kitą gatvės pusę.

Karo ligoninėje visi smogikų batalionų veteranai įtūžę kartoja tą pačią litaniją: kokia gėda, juos atleido iš tarnybos lyg niekur nieko, be perspėjimo, tarsi namų tarnaites. Iš pradžių, pasibaigus karui, generolai nusprendė juos pažeminti liepdami žygiuoti mėnesių mėnesius lyjant lietui, per pliurzą, kad įdiegtų šiek tiek drausmės, kuri tuomet, kai reikėjo pulti priešų apkasus, niekam nerūpėjo, o paskui pažemino politikai, naktį patyliukais atleisdami juos iš tarnybos. „Kad niekas neišsižeistų“, – jiems buvo paaiškinta. O kas galėjo išsižeisti? „Trintukai“, traidaliojotai, socialistai, kurie demoralizavo karius ir ant kurių sąžinės guli Kaporeto nesėkmė, tokie kaip Trevesas, parlamente šūkalojęs „daugiau nė vienos žiemos apkasuose“, popiežinės davatkos, išskerstus bendražygius pavadinusios „bevertėmis žudynėmis“. Tam, kad būtų

patenkintas tas menkysta, juos dabar paleido į šešėlių be dainų, be gėlių, be minios vėliavų gatvėse. Didvyriai grįžo į civilių gyvenimą vogčiomis it vagiliai Viešpaties namuose.

Vyras kėblina iš Menininkų gatvės į Borgo Pinti, link Florencijos centro. Jam pasakė, kad galbūt Gailestingumo brolijoje galės kaip nors padėti. Ten savivaldybė teikia invalidų transporto paslaugas. Galbūt kas nors atsiras ir jam. Taip, tikra tiesa, tuo metu, kai jie savo kailiu rizikavo už tėvynę, likę namie dezertyrai vogė jų darbą, tad dabar „trintukai“ patogiai gyvena, o kovotojai badmiriauja. Prancūzijoje pergalę atnešę veteranai pražygiavo po Napoleono Triumfo arka, visose šalyse jie buvo sutikti džiaugsmingai, o čia tie, kurie sugriovė vieną didžiausių visų laikų imperijų, iš paskutiniųjų grumdami titanų kovoje, atvirksčiai, buvo išsiųsti namo niekam nematant ir ant pirštų galiukų. Jokio žygio per Vieną, jokių paradų, kolonijų, jokios Fjumės, jokios kompensacijos, visiškai nieko. Reikalai klostosi blogai. Gyvename tik šia diena. Dėl ko kovojome?

Margaspalvis katedros fasado marmuras žėri nutviektas pavasarinės saulės. Milžiniškas, didžiausias pasaulyje mūrinis Brunelleschi kupolas, regis, švenčia savo tautos, po Kaporeto radusios jėgų pergalėti save pačią, šlovę. Tačiau dabar Italija vėl krenta į bedugnę, skęsta apimta streikų, „raudonųjų“ diversijų, nes šie nori užsimesti Maskvos jungą, tarsi patys nebūtų italai, tarsi šlovės reikėtų gėdytis. Atpirkti. Atpirkti karo dvasią. Tokius žodžius parlamente šukaliojo deputatas Trevešas. Italija nori priversti už pergalę sumokėti tuos, kurie jau sumokėjo savo prakaitu ir krauju, – intervencionistus, veteranus, luošius, brolius, kurie ištvėrė naktis aukštikalnėse. Nitti vyriausybė palaiko šią suktybę. Pažemina Pjavės vaikus suteikdama amnestiją dezertyrams, nori nurašyti pergalingą karą kaip nesėkmę. Netgi reikalauja, kad veteranai paliktų namie savo uniformas, vėlgi dėl tų pačių paskatų – „kad niekas neišsižeistų“. „Avanti!“ jam antrina pareikšdamas, kad italai yra „nugalėtieji tarp nugalėtojų“. Ir jie teisūs. Viskas krinka per šį nesibaigiantį atsitraukimą. Viskas klojasi blogai.

„Šalin kapitalizmą!“ Šūkis atskrieja iš statybininkų būrelio, klojančio grindinio akmenis aikštėje priešais Švč. Mergelės Marijos Gėlių katedros šoninės navos vartus. Lieja savo įtūžį, užgaulioja besarmatį kareivį su uniforma, kuris, po kaklu pasirišęs ranką, raišuoja link Gai-

lestingumo būstinės. Jie kaltina, kad šis norėjo ponų imperialistinio karo. Šūkalioja jam pavymui: „žudikas“, „išgama“.

Labdaringos organizacijos durys – už kelių žingsnių, grindinio klojimų yra koks pustuzinis, o karys vienas, palieęs. Ir pritvinęs įniršio. Juk jis savanoriškai stojo į Baseggio vadovaujamą Mirties kuopą ne tam, kad galėtų dykinėti, bet todėl, kad jį traukia nuotyčiai, kaip vaikystėje Amerikoje, žemyne, kurio vardą nešioja; juk jis kovėsi mūšyje Šv. Osvaldo kalnuose Valsuganoje, kur puolant priešakines priešo pozicijas buvo sutriuškintas ištisas batalionas; juk jį per Vitorio Veneto mūšį ant Pertikos, neįveikiamos Grapos kalno viršūnės, siekiančios 1500 metrų, dėl kurios su austrais vyko arši kova dėl kiekvieno lopinėlio, sužeidė iš priešo lėktuvo paleista kulkosvaidžio salvė, tačiau jis atsisakė gultis į ligoninę ir grįžo į priešakinę liniją, kur, praėjus trims dienoms, buvo sužeistas antrą kartą, šįsyk baterijoje sprogo šovinio skeveldros; juk jį už tai, kad užkariavo priešą bazę Valsuganoje, Baseggio liaupsino generolo Grazioli akivaizdoje, juk jam įteikė sidabrinį medalį ir Karo garbės kryžių, juk jis nešiojasi karą sugrubusios kairės rankos kauluose, juk jis savo specialųjį leidimą panaudojo alinamai kelionei į Albaniją, kad kartu su bendražygiu Banchelli beviltiškai ieškotų kapo, kuriame ilsisi jo brolis Albertas, 35-ojo bataliono bersaljerų pulko vyresnysis leitenantas, pernai kritęs mūšyje. Jį, vyrą, kuris nešioja nuotykių kupino žemyno vardą, skystablauzdžiai apšaukė išgama.

Tai nepakeliama. Jau geriau būtų buvę likti ten, viršūnėje, ir tręšti žemę Grapos kalno smegduobėse.

Karys staiga sustoja vidury aikštės. Rikteli: „Trintukai!“ Suima durklą.

Nepraėjus nė akimirkai, jie griūna ant jo. Žemaūgis drūtas vaikinąs nuoga krūtine šoka jam į veidą ir dukart vožia kumščiu į dantis. Pergales skynęs karys tuoj pat atsiduria ant žemės apspjaudytas, aptalžytas spyrių. Jis neišleidžia nė garso, nešaukia, nemaldauja, tačiau jo galingas vyriškas kūnas, it dvidešimt penkeriais metais atjaunėjęs iki embriono stadijos, susirietęs tįso priešais Švč. Mergelės Marijos Gėlių katedrą kaip tiesmuka, apgailėtina malda. Ji lieka be atsako. Pirmasis į jį kibęs grindinio klojikas nuplėšia nuo švarko ardičių antsiuvus ir sugrūda jam į burną.

Gailestingumo sanitarai jį ir randa tokį, vis dar susirangiusį kaip subrendęs gemalas. Tokį jį įkelia į neštuvus. Jis nėra sunkiai sužeistas – tik sumušimai, žaizdelės, keli išdaužti dantys, tačiau atrodo, kad

šio žmogaus pasaulyje nebėra nė vienos svarios priežasties, kodėl jis turėtų atsitiesti. Jis atgauna kalbos dovaną tik vėliau ir tik tam, kad dėl kirčio pataisytų policininką, kuris rengdamas ataskaitą užsirašo asmeninius kario duomenis.

„Dùmini, – pataiso, – Amerigo Dùmini. Kirtis ant pirmojo skiemens. Toskanos šnekta.“